

Jihadi-Political Education Model for Adolescents based on the School of Hajj Qassem Soleimani in order to Strengthen the Educational Program of Secondary Schools

Mozghan Sharifzadeh^{1*}
Vida Andishmand^{1**}
Najmeh Hajipour Abaei^{3***}
Anahita Bahraini^{4****}

Article Info	ABSTRACT
Article Type: <i>Research Article</i>	schools. Considering the existing gap in the content of current educational programs and their inability to create a meaningful link between the real needs of adolescents and the long-term goals of the educational system, the necessity of rethinking this domain is increasingly felt. From this perspective, the school of Martyr Soleimani, as a tangible example of holistic education, can serve as an appropriate model to address this need.
Keywords: <i>Jihadi-Political Education, Hajj Qassem Soleimani School, Educational Programs, Content Analysis, Secondary School.</i>	This research adopts a qualitative methodology within the interpretive paradigm. The statistical population included all speeches and manuscripts of Martyr Haj Qassem Soleimani, from which a total of 22 samples were collected. Data were gathered through library research and document analysis and subsequently examined using thematic analysis. During the analysis process, 135 basic themes were extracted, which were then aggregated into 13 organized themes. Ultimately, the data were synthesized into three overarching themes that conceptualize the dimensions and components of Soleimani's jihadi-political educational school as a comprehensive model.
Submitted: 13 November 2023	The findings indicate that institutionalizing jihadi-political education in secondary school programs not only contributes to the development of an authentic and sustainable identity among students but also provides an effective shield against cultural and political threats posed by adversaries.
Revised: 26 January 2024	
Accepted: 17 April 2024	
Published: 10 September 2024	

Cite This Article: Sharifzadeh, M., & Andishmand, V. (2024). Jihadi-political education model for adolescents based on the school of Hajj Qassem Soleimani in order to strengthen the educational program of secondary schools. *Journal of Haj Qassem Soleimani School*, 1(1), 13-38 [In Persian].

Publisher: Shahid Bahonar University of Kerman.

DOI: [10.22103/mhq.2024.22509.1003](https://doi.org/10.22103/mhq.2024.22509.1003)

©The Author(s)

* Ph.D. Candidate in Educational Management, Kerman Branch, Islamic Azad University, Kerman Iran.

Email: mozhgansharifzadeh123@gmail.com

** **Corresponding Author**, Assistant Professor of Educational Sciences and Psychology, Kerman Branch, Islamic Azad University, Kerman, Iran.

Email: vidaandishmand@gmail.com

*** Department of Educational Sciences and Psychology, Ke.c., Islamic Azad University, Kerman, Iran. **Email:** n.hajipour@iauk.ac.ir

**** Department of Educational Sciences and Psychology, Ke.c., Islamic Azad University, Kerman, Iran. **Email:** bahreinizadeh1403@yahoo.com

الگوی تربیت جهادی- سیاسی نوجوانان بر اساس مکتب حاج قاسم سلیمانی به منظور تقویت برنامه پرورشی مدارس دوره

متوسطه

مژگان شریف‌زاده *^{ID}

ویدا اندیشمند **^{ID}

نجمه حاجی پور عبایی ***

آناهیتا بحرینی ****

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	هدف اصلی این پژوهش، طراحی الگویی پرورشی مبتنی بر ابعاد تربیت جهادی- سیاسی در مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی با رویکرد تقویت برنامه‌های پرورشی در مدارس دوره متوسطه است. با توجه به خلأ موجود در محتوای پرورشی مدارس و ناتوانی آن در ایجاد پیوند میان نیازهای واقعی نوجوانان و اهداف بلندمدت نظام آموزشی، ضرورت بازاندیشی در این حوزه بیش از پیش احساس می‌شود. از این منظر، مکتب شهید سلیمانی به‌عنوان نمونه‌ای عینی از تربیت جامع، می‌تواند الگویی مناسب برای پاسخگویی به این نیاز باشد. این پژوهش از نوع کیفی و در چارچوب پارادایم تفسیرگرایی انجام شد. جامعه آماری شامل کلیه سخنرانی‌ها و دست‌نوشته‌های شهید حاج قاسم سلیمانی بود که در مجموع ۲۲ نمونه گردآوری شد. داده‌ها از طریق روش کتابخانه‌ای و تحلیل اسنادی جمع‌آوری و سپس با استفاده از روش تحلیل مضمون مورد بررسی قرار گرفتند. در فرآیند تحلیل، ۱۳۵ مضمون پایه استخراج و با تجمیع آن‌ها ۱۳ مضمون سازمان‌یافته شناسایی گردید. در نهایت، داده‌ها در قالب سه مضمون فراگیر تلفیق شد که به ترتیب ابعاد و مؤلفه‌های مکتب تربیتی- سیاسی حاج قاسم سلیمانی را در قالب یک الگو تبیین می‌کنند. نتیجه این تحقیق بیانگر آن است که نهادهای سازنده تربیت جهادی- سیاسی در برنامه‌های پرورشی مدارس متوسطه، نه تنها زمینه‌ساز شکل‌گیری هویت اصیل و پایدار در دانش‌آموزان است، بلکه می‌تواند سپری مؤثر در برابر تهدیدهای فرهنگی و سیاسی دشمنان فراهم آورد.
کلیدواژه‌ها: تربیت جهادی- سیاسی، مکتب حاج قاسم سلیمانی، برنامه‌های پرورشی، تحلیل مضمون، مقطع متوسطه.	
تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۸/۲۲	
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۱۱/۶	
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱/۲۹	
تاریخ انتشار برخط: ۱۴۰۳/۶/۲۰	
	

استناد: شریف‌زاده، مژگان و اندیشمند، ویدا (۱۴۰۳). الگوی تربیت جهادی- سیاسی نوجوانان بر اساس مکتب حاج قاسم سلیمانی به منظور تقویت برنامه پرورشی مدارس دوره متوسطه.

مجله مکتب درس‌آموز حاج قاسم سلیمانی، ۱(۱)، ۳۸-۱۳.

ناشر: دانشگاه شهید باهنر کرمان

DOI: 10.22103/mhq.2024.22509.1003

©The Author(s)

* دانشجوی دکتری گروه روانشناسی، واحد کرمان، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمان، ایران. **رایانامه:** mozhgansharifzadeh123@gmail.com

** نویسنده مسئول، استادیار گروه روانشناسی، واحد کرمان، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمان، ایران. **رایانامه:** vidaandishmand@gmail.com

*** گروه علوم تربیتی و روانشناسی، واحد کرمان، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمان، ایران. **رایانامه:** n.hajipour@iauk.ac.ir

**** گروه علوم تربیتی و روانشناسی، واحد کرمان، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمان، ایران. **رایانامه:** bahreinizadeh1403@yahoo.com

بر اساس بیانیه‌ی گام دوم انقلاب اسلامی، نسل نوجوان و جوان کشور باید نسلی توانمند، بانگیزه و آماده برای پاسداری از دستاوردهای انقلاب باشد (بیانات امام خامنه‌ای، ۱۳۹۷). فلسفه‌ی تربیتی اسلام نیز در پی آن است که الگویی ارائه دهد که توان مواجهه با تهدیدات پیش‌روی جهان اسلام را داشته و بتواند به نیازها و آرمان‌های امت اسلامی پاسخ دهد (کیلانی، ۱۳۸۹: ۱۰۲). با توجه به اینکه دانش‌آموزان، آینده‌سازان انقلاب اسلامی محسوب می‌شوند، پرورش نسل صالح و متعهد برای تحقق تمدن نوین اسلامی و زمینه‌سازی برای ظهور حضرت ولی‌عصر (عجل‌الله تعالی فرجه الشریف) جایگاهی اساسی دارد (ابراهیمی هرستانی، ۱۳۹۹). در نتیجه همواره تربیت نوجوانان در نظام آموزشی جمهوری اسلامی ایران همواره یکی از دغدغه‌های اصلی متولیان تعلیم و تربیت بوده است. نوجوانی به دلیل ویژگی‌های رشدی، تحولی و هویتی، دوره‌ای حساس به شمار می‌رود که شخصیت فرد در آن شکل گرفته و نگرش‌ها، ارزش‌ها و باورهای بنیادین تثبیت می‌شوند. در این مرحله، مدرسه نه تنها وظیفه آموزش دانش را بر عهده دارد، بلکه مأموریتی خطیر در حوزه تربیت اخلاقی، اجتماعی و هویتی نوجوانان بر دوش می‌کشد (خلیلی طهماسبی و همکاران، ۱۴۰۴). زیرا نوجوانان در دوره متوسطه، که معمولاً سنین ۱۲ تا ۱۸ سال را در بر می‌گیرد، در مرحله‌ای حساس از رشد شخصیتی و هویتی قرار دارند. این دوره، که به عنوان مرحله‌ای کلیدی در شکل‌گیری هویت فردی و اجتماعی شناخته می‌شود، زمانی است که نوجوانان به دنبال پاسخ به پرسش‌های بنیادین درباره خود، جایگاهشان در جامعه و ارزش‌های حاکم بر زندگی‌شان هستند. هویت‌یابی سیاسی و ایدئولوژیک در این مرحله نقش مهمی ایفا می‌کند، زیرا نوجوانان در این سن، تحت تأثیر محیط‌های آموزشی، رسانه‌ها و تعاملات اجتماعی، شروع به شکل‌دهی دیدگاه‌های خود درباره مسائل سیاسی، اجتماعی و دینی می‌کنند (فرهادی، ۱۴۰۰).

در این میان، مدارس با برنامه‌ریزی و اجرای فعالیت‌های رسمی همچون متون درسی، و فعالیت‌های پرورشی و فرهنگی، در کنار آموزش‌های غیررسمی که از رفتار و باورهای معلمان و مسئولان مدرسه نشئت می‌گیرد، نقشی کلیدی در شکل‌دهی باورهای دینی، اجتماعی و اخلاقی دانش‌آموزان ایفا می‌کنند (اصلانی و فرجی، ۱۳۹۵). فعالیت‌های پرورشی و اجتماعی، مجموعه اقداماتی هدفمند هستند که با هدایت مربیان، استعدادها و دانش‌آموزان را پرورش داده و آنان را برای ایفای نقش مؤثر در جامعه آماده می‌سازند (ستایی مختاری، ۱۳۹۳). از مهم‌ترین مأموریت‌های حوزه پرورشی، کمک به رشد همه‌جانبه هویت دانش‌آموزان است؛ هویتی که ابعاد فردی، اجتماعی و دینی را در بر می‌گیرد (اسکندری، ۱۳۹۱). اما با وجود تلاش‌های صورت‌گرفته در حوزه تعلیم و تربیت، شواهد نشان می‌دهد که برنامه‌های پرورشی مدارس متوسطه غالباً به صورت شکلی و کلیشه‌ای اجرا می‌شوند و عملاً اثرگذاری عمیقی بر روحیه و رفتار نوجوانان ندارند. این وضعیت موجب فاصله گرفتن برنامه‌های تربیتی از نیازهای واقعی نسل جوان شده و چالش‌هایی همچون

سردرگمی هویتی، ضعف در مسئولیت‌پذیری اجتماعی، کم‌رنگ شدن روحیه ایثار و کاهش انگیزه برای مشارکت فعال در عرصه‌های اجتماعی و سیاسی را به همراه داشته است (خوشناموند و همکاران، ۱۴۰۲).

بر اساس پژوهش حسینی و همکاران (۱۳۹۹)، یکی از مهم‌ترین چالش‌های درس پرورشی در مدارس، کمبود تنوع فعالیت‌ها و فقدان مربیان توانمند و علاقه‌مند است. به اعتقاد آنان، بازدهی نامطلوب این درس ناشی از عدم هماهنگی محتوای آموزشی با نیازهای واقعی دانش‌آموزان، محدودیت زمانی و یکنواختی برنامه‌های ارائه‌شده است. در همین راستا، مردانی بلداجی (۱۳۹۹) نیز تأکید می‌کند که نبود برنامه‌ای مدون و جامع و همچنین عدم شناخت دقیق از نیازهای پرورشی دانش‌آموزان از اصلی‌ترین موانع موفقیت فعالیت‌های پرورشی محسوب می‌شود. نتایج پژوهش رضاییان (۱۳۹۹) نشان می‌دهد که دانش‌آموزان علاقه‌مندی بیشتری به فعالیت‌های فوق‌برنامه همچون اردوهای فرهنگی و سینما دارند، درحالی‌که کلاس‌های پرورشی از کمترین میزان استقبال برخوردارند. این یافته‌ها بیانگر شکاف جدی میان علایق واقعی دانش‌آموزان و برنامه‌های پرورشی موجود است. از سوی دیگر، بررسی‌های صباغ حسن‌زاده و درودی (۱۴۰۲) نشان می‌دهد که برنامه‌های پرورشی در مدارس متوسطه غالباً به فعالیت‌های مناسبتی و ظاهری محدود می‌شوند و از هدف‌گذاری بلندمدت، هویت‌سازی و تربیت همه‌جانبه غافل‌اند. به بیان دیگر، این فعالیت‌ها نتوانسته‌اند نقش مؤثری در شکل‌گیری ابعاد هویتی و شخصیتی دانش‌آموزان ایفا کنند. بنابراین طراحی و ارائه الگویی منسجم، جامع و متناسب با نیازهای نسل امروز می‌تواند به‌طور مؤثری این خلاها را جبران نماید.

از سوی دیگر، الگوپذیری به‌عنوان یکی از ویژگی‌های بنیادین انسان، همواره به‌صورت آگاهانه یا ناخودآگاه در جریان زندگی او حضور دارد (مرکز تحقیقات و مطالعات حوزه نمایندگی ولی فقیه در وزارت جهاد کشاورزی، ۱۳۸۶). ارائه الگوهای سالم و مثبت می‌تواند بستری برای تربیت شایسته فراهم سازد. در همین راستا، شهیدان والامقام دفاع مقدس به‌عنوان برترین الگوهای تربیت دینی و اخلاقی معرفی می‌شوند؛ چراکه در روزگار کنونی، بخشی از جوانان به دلیل فاصله گرفتن از ارزش‌های دینی با نوعی سرگردانی هویتی مواجه‌اند (شفیعی پوروراری و منگالی، ۱۳۹۳). اما فقدان الگوهای عملی و جذاب در تربیت سیاسی و ایدئولوژیک، باعث شده است که بسیاری از نوجوانان نسبت به مسائل سیاسی و اجتماعی بی‌تفاوت شوند یا تحت تأثیر تبلیغات مغرضانه قرار گیرند (کوهستانی و مرتضوی کیاسری، ۱۴۰۳). این کمبود، باعث می‌شود که نوجوانان در برابر تأثیرات منفی رسانه‌های خارجی و شبکه‌های اجتماعی، که غالباً روایت‌های تحریف‌شده‌ای از ارزش‌های انقلابی و اسلامی ارائه می‌دهند، آسیب‌پذیر شوند. مکتب حاج قاسم سلیمانی، با تأکید بر اصول جهادی، مقاومت و سیاست انقلابی، می‌تواند به‌عنوان الگویی عملی و الهام‌بخش عمل کند که نه تنها هویت دینی و ملی نوجوانان را تقویت می‌کند، بلکه آنها را به افرادی آگاه، متعهد و مقاوم در برابر چالش‌های فرهنگی و سیاسی تبدیل می‌سازد. این الگو

با ترکیب ارزش‌های معنوی و سیاسی، می‌تواند خلأ موجود در برنامه‌های پرورشی را پر کرده و به نوجوانان کمک کند تا هویت‌یابی خود را در مسیری سازگار با آرمان‌های انقلابی و اسلامی پیش ببرند (قلی‌زاده سالطه و همکاران، ۱۴۰۴). مطالعه راهداری ده ایچی و جلالی (۱۴۰۱) نیز نشان می‌دهد که آشنایی جوانان با اهداف و سبک زندگی شهید می‌تواند موجب الگوبرداری عمیق و درونی‌سازی ارزش‌هایی همچون ایثارگری، شهادت‌طلبی و مسئولیت‌پذیری نسبت به میهن شود. در این میان، شهید حاج قاسم سلیمانی نمونه‌ای بارز از چنین الگوهای تربیتی است. رهبر معظم انقلاب اسلامی (مدظله‌العالی) از ایشان به‌عنوان «مکتب» و «مدرسه‌ای درس‌آموز» یاد کرده‌اند؛ چراکه ملت‌ها در مسیر حیات خود نیازمند قهرمانان و نقاط عطفی هستند که یاد و نامشان الهام‌بخش و تقویت‌کننده روحیه نسل‌های آینده باشد. از این منظر، معرفی مکتب شهید سلیمانی به جامعه و به‌ویژه نوجوانان، ضرورتی راهبردی است. این امر نه تنها موجب ارتقای هویت دینی و ملی می‌شود، بلکه می‌تواند زمینه‌ساز شکل‌گیری الگویی جهادی — سیاسی برای تربیت نسل جوان باشد. چنان‌که رجبی (۱۳۹۹) و ظهوریان (۱۳۹۹) تأکید می‌کنند، پرداختن به ابعاد مختلف مکتب شهید سلیمانی ضرورتی انکارناپذیر است؛ چراکه این مکتب توانایی دارد هم در سطح ملی موجب عزت و افتخار شود و هم در سطح فردی، به‌عنوان الگوی تربیتی درونی‌سازی ارزش‌ها نقش‌آفرینی کند. کاوند و جابر انصاری (۱۴۰۰) در تبیین و واکاوی ابعاد تربیتی مکتب شهید سلیمانی دریافتند که ابعاد تربیتی مکتب شهید سلیمانی مبتنی بر پنج بعد تربیت دینی (تعبد، تقوا، ایمان، دنیا‌گریزی، آخرت‌گرایی، اخلاص، ولایت محوری و تکلیف‌گرایی)، تربیت عقلایی (بصیرت داشتن، اندیشه‌ورزی، حکمت‌آموزی، واقع‌بینی، عبرت‌آموزی)، تربیت انقلابی (دشمن‌شناسی، استکبار ستیزی، جهادگری، آرمان‌گرایی، عبور از غرب)، تربیت قانونی (تقید به قانون و عمل به قانون) و تربیت اخلاقی (تخلق به اخلاق حسنه، کنترل احساسات و عواطف، اعتدال‌گرایی، شناخت فضایل و ردایل، کرامت‌مداری، دوری از ردایل اخلاقی) می‌باشد. امیری (۱۴۰۰) در بررسی اصول تربیتی در آموزه‌های مکتب شهید سلیمانی به نتیجه رسید که پنج اصل اساسی تربیتی استخراج شده از متون به جا مانده از شهید سلیمانی عبارتند از: محوریت اصول و خدا باوری، اعتقاد به تکالیف و برنامه‌های شرعی و دینی، هویت خاص اصول تربیتی در مکتب ایشان، هماهنگی رفتارهای عملی با اعتقادات قلبی و آرمان‌گرایی و نگاه‌های بلند ایشان که ده‌ها مولفه تربیتی بر مبنای آنها در شخصیت ایشان ساری و جاری ساخته بود. عباس‌زاده (۱۳۹۹) در پژوهشی به بررسی مؤلفه‌های تربیتی مکتب شهید سلیمانی پرداخته است. او معتقد است که یکی از زیربنایی‌ترین عناصر تحقق تمدن نوین اسلامی، عنصر تربیت است و سردار سلیمانی در بستر تربیت جهادی رشد کردند و رفتار عملی ایشان نیز می‌تواند الگوی تربیت جهادی را ارائه نماید که نیاز جامعه امروز ما برای نقش‌آفرینی در دنیای کنونی و تمدن‌سازی است که مولفه‌های تربیتی مکتب شهید سلیمانی در مقوله‌های شناختی، گرایشی و رفتاری با رویکرد جهادی است.

با این حال، برنامه‌های پرورشی کنونی در بسیاری از مدارس متوسطه ایران، اغلب فاقد عمق و جامعیت در زمینه تربیت سیاسی و ایدئولوژیک هستند و بیشتر بر فعالیت‌های کلیشه‌ای و سطحی تمرکز دارند. مکتب سلیمانی، با ارائه نمونه‌ای واقعی از یک شخصیت انقلابی که در عین تعهد به ارزش‌های دینی، در میدان عمل نیز تأثیرگذار بوده، می‌تواند به عنوان یک الگوی انگیزشی عمل کند. این الگو، با تأکید بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی، خودکفایی و مقاومت در برابر فشارهای خارجی، می‌تواند به نوجوانان کمک کند تا درک عمیق‌تری از نقش خود در جامعه پیدا کنند و به جای انفعال، به کنشگری فعال در مسیر ارزش‌های اسلامی و انقلابی ترغیب شوند. این موضوع، به ویژه در شرایط کنونی که کشور با چالش‌های سیاسی و فرهنگی متعددی مواجه است، ضرورت طراحی و پیاده‌سازی الگویی تربیتی مبتنی بر مکتب سلیمانی را در مدارس متوسطه دوچندان می‌کند. با این حال، تاکنون پژوهش‌های اندکی به بررسی نظام‌مند ابعاد تربیتی مکتب حاج قاسم سلیمانی و کاربرد آن در برنامه‌های پرورشی مدارس پرداخته‌اند. بیشتر مطالعات صورت‌گرفته، یا به تحلیل شخصیت ایشان در بعد نظامی و سیاسی پرداخته‌اند یا به صورت کلی و عمومی از «مکتب سلیمانی» سخن گفته‌اند، بدون آنکه به جنبه‌های کاربردی آن در تربیت نوجوانان توجه ویژه داشته باشند. در نتیجه پژوهش حاضر به ارائه الگوی تربیت جهادی _سیاسی نوجوانان بر اساس مکتب حاج قاسم سلیمانی به منظور تقویت برنامه پرورشی مدارس دوره متوسطه می‌پردازد.

۲-۱ اهداف تحقیق

اهداف این تحقیق که در راستای یافتن الگو مکتب تربیتی حاج قاسم است به شرح زیر است:

۱- ارائه یک الگوی تربیت جهادی _سیاسی نوجوانان بر اساس مکتب حاج قاسم سلیمانی به منظور تقویت برنامه پرورشی

مدارس دوره متوسطه

۲- شناخت و توصیف ابعاد و مؤلفه‌های تربیت جهادی _سیاسی در دیدگاه حاج قاسم سلیمانی

۳- تعیین درجه تناسب الگوی پیشنهادی از دیدگاه متخصصان تعلیم و تربیت

بحث و بررسی

روش تحقیق

باتوجه به هدف پژوهش، این تحقیق از نوع کیفی است و در قالب پارادایم تفسیرگرایی، به شیوه کیفی صورت گرفت. همچنین تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز با استفاده از روش تحلیل مضمون انجام شد. در این تحقیق از آنجایی که به بررسی اسناد می‌پردازد، جامعه پژوهش کلیه سخنرانی‌های شهید قاسم سلیمانی است. از آنجایی که همه سخنرانی‌های قابل در دسترس در کتاب‌ها و پایگاه‌های اینترنتی قرار داشتند و تعداد آنها ۲۲ سخنرانی بیشتر نبود به همراه وصیت نامه این شهید که در نهایت با توجه به محدود بودن، تعداد

جامعه نمونه همان تعداد جامعه یعنی ۱۸ سخرانی به علاوه وصیت نامه آن شهید و دو سخرانی متفاوت دیگر یعنی ۲۲ متن انتخاب شد. شیوه‌ی گردآوری داده‌ها در این پژوهش به صورت کتابخانه‌ای و استفاده از اسناد و مدارک، مقالات و کتاب‌های معتبر در مورد شهید حاج قاسم سلیمانی به صورت فیزیکی و الکترونیک بوده است. در تمام مراحل تحقیق تلاش بر مبنای این بوده است که نتایج را با داده‌ها بررسی و تصحیح شود و به دور از هر گونه سوگیری شناختی و دخالت دادن نظرات شخصی اتفاق نیوفتاده است. اگرچه که اثر دیدگاه پژوهشگر بر اساس حساسیت‌های نظری شخص او در این متد ناگزیر تا حدی اثرگذار است. ابزار مورد استفاده در تجزیه تحلیل داده‌ها در این پژوهش نرم افزار مکس کیودا^۱ ورژن ۲۰۱۸ است. البته واضح است که نرم‌افزار فقط می‌تواند در سازماندهی و بازیابی داده‌ها به پژوهشگر کمک نماید و نمی‌تواند به تنهایی درباره داده‌ها قضاوت کند. پژوهش کیفی، خاصیت رفت و برگشتی دارد و خود اصلاح است. داده‌ها مرتباً بازبینی می‌شوند و تناسب داده‌ها و کار تحلیل مفهومی و تفسیر به صورت مستمر نظارت و ممیزی می‌شوند. در نتیجه برای بررسی روایی پژوهش از ۱۰ نفر از خبرگان حوزه علوم تربیتی، علوم سیاسی و مدیریت آموزشی به روش نمونه‌گیری هدفمند برای بررسی صحت کد گذاری‌ها و مضامین بدست آمده استفاده شده است.

بحث و تحلیل نتایج

پس از جستجو و بررسی‌های اولیه در اینترنت و منابع مختلف ۲۲ سخرانی و سخنان از شهید سردار قاسم سلیمانی بدست آمد (دانشکده و پژوهشکده اقتصاد دانشگاه امام حسین (ع)، ۱۴۰۰) که بعد از جمع‌آوری به تحلیل آن پرداخته شد. در این پژوهش نیز پس از جمع‌آوری سخرانی‌ها و سخنان سردار شهید حاج قاسم سلیمانی به استخراج مضامین پایه از متون پرداخته شد. تعداد ۱۳۵ مضامین پایه از متن استخراج شد که به علت زیاد بودن کدهای پایه، می‌توان مشخصات تعدادی از این مضامین پایه و قسمت‌های استخراج شده از آن را در جدول شماره (۱) مشاهده کرد. لازم به ذکر است در روش تحلیل مضمون به باید به طور مرتب به صورت رفتی و برگشتی کدها را اصلاح و بررسی کرد که در این پژوهش بسیاری کدها مشابه نیز در هم ادغام شدند.

جدول ۱. مضامین پایه استخراج شده از متن سخرانی‌ها

شماره	متن	مضامین پایه
۱	دفاع مقدس موجب تقویت لایه‌های هویتی، ارزشی و دینی جامعه ما شد. چون در دوران دفاع مقدس تقریباً به نوعی نمایندگانی از همهٔ آحاد کشور، از همهٔ جغرافیای کشور می‌آمدند. این	تقویت لایه‌های هویتی، ارزشی و دینی

^۱ Maxqda

شماره	متن	مضامین پایه
	اثرگذاری به سرعت در درون جامعه ما از دفاع مقدس اتفاق افتاد و جامعه ما را به سرعت تبدیل کرد به یک جامعه دینی.	
۲	یکی از اثرات تربیتی مسئولین که مهم ترین اصل در اصل تربیتی است، اصل القایی و تربیت القایی است. تربیت القایی خیلی تأثیر دارد. جبهه یکی از اثرات تربیتی آن، اثرات القایی بود. فرد می دید و اثر می گذاشت و متأثر می شد.	تربیت القایی
۳	اما این نکات مهم که برخاسته از تجربه های موفق ما در دوره های اول انقلاب و تا حدی میانه انقلاب و خصوصاً در دوره دفاع مقدس است، اگر مدنظر قرار بگیرد تأثیر بسیار شگفتی بر وضع جامعه ما دارد.	استفاده از تجربه دفاع مقدس و اوایل انقلاب
۴	مهم ترین نگرانی در جامعه امروزمان برای این که استقلال مان، وحدت مان، عزت مان آسیب ببیند و ممکن است ببیند، نگرانی فرهنگی و تربیت جامعه ما است. اگر بخواهیم این نگرانی را رفع کنیم باید به ویژگی ها و ارزش های دوران دفاع مقدس توجه کنیم.	الگو قرار دادن دفاع مقدس به عنوان منشا تحول جامعه
۵	چرا جنگ ما به مدرسه تبدیل شد؟ امروز جنگ الگو هست یا نیست؟ چه مدرسه ای عمیق تر از دفاع مقدس دارید که یک مدل رفتاری حقیقی دینی اخلاقی مدیریتی در ابعاد گوناگون را به عنوان نمونه به نمایش گذاشته باشد؟ یک نمایش تجربه شده موفق حقیقی!	تأثیری پذیری نقش تربیتی از دفاع مقدس
۶	چیزی که از جنگ به جامعه ما بروز کرد، ذره ای در آن نلپاکی وجود نداشت، ناب ناب بود، اسلام نابی که امام رضوان الله تعالی علیه دنبال آن می گشت تا در جمهوری اسلامی آن را محقق کند.	توجه به جنگ به عنوان اسلام ناب
۷	شما می دانید البته بعداً همه کسانی که صدای من را می شنوند یا می بینند می دانند، همه کسانی که امروز در صحنه سوریه حضور پیدا می کنند برخلاف همه صحنه های دیگری که مانند جنگ تحمیلی یا صحنه های دیگری داشتیم آنها داوطلبانه نه، داوطلبانه ملتسمانه در این صحنه حضور پیدا کردند.	داوطلبانه ملتسمانه بودن

بعد از فرآیند یافتن مضامین پایه با توجه به فرآیندها تحلیل مضمون به یافتن مضامین سازمان دهنده و مضامین فراگیر در این پژوهش پرداخته شد. از نتایج تحلیل مضامین ۱۳ مضمون سازمان دهنده شامل: توجه به نقش و اثرات دفاع مقدس به عنوان یک عامل تربیتی، ترویج فرهنگ جهادی به عنوان یک عامل تربیتی، توجه و تمرکز بر شهدا و تأثیری‌پذیری از آنان در همه ابعاد، شهادت به عنوان فرهنگ تربیتی، الگو قرار دادن رهبران جهادی و اسلامی، ویژگی مدیریتی در جامعه اسلامی، پرورش هر فرد برای ایفای نقش خود در جامعه اسلامی، تربیت و پرورش روحیه انقلابی، پرورش در راستای توجه به رهبری انقلاب و جمهوری اسلامی، امام خمینی(ره) به عنوان اسوه تربیتی، دشمن‌شناسی و مبارزه در مقابل استکبار به عنوان یک اصل تربیتی، حفظ نظام اسلامی به عنوان یک وظیفه، توجه به نقش انقلاب به عنوان یک عامل تربیتی استخراج شد. همچنین از مضامین سازمان دهنده ۳ مضمون از جمله: ابعاد تربیتی جهادی و شهادتی، ابعاد تربیتی اجتماعی و ابعاد تربیتی سیاسی استخراج شد. به عنوان مضامین فراگیر بر اساس ابعاد و تربیت جهادی - سیاسی در دیدگاه حاج قاسم سلیمانی با هدف تقویت برنامه‌ی پرورشی در دوره متوسطه استخراج شد که همگی در جدول شماره (۲) آمده است.

جدول ۲. مضامین سازمان دهنده و مضامین فراگیر

مضامین پایه	مضامین سازمان دهنده	مضامین فراگیر
شناخت شرایط جنگ	توجه به نقش و اثرات دفاع مقدس به عنوان یک عامل تربیتی	ابعاد تربیتی جهادی و شهادتی
تقویت لایه‌های هویتی، ارزشی و دینی		
اعتماد به روحیه انقلابی		
تربیت القایی		
استفاده از تجربه دفاع مقدس و اوایل انقلاب		
الگو قرار دادن دفاع مقدس به عنوان منشا تحول جامعه		
تأثیری‌پذیری نقش تربیتی از دفاع مقدس		

مضامین فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه
		توجه به جنگ به عنوان اسلام ناب
		تأثیرپذیری از دفاع مقدس
	<p data-bbox="602 478 1015 1875"> ترویج فرهنگ جهادی به عنوان یک عامل تربیتی </p>	داوطلبانه ملت‌مسانه بودن
		ترویج فرهنگ مدافع حرم
		صدور انقلاب
		توجه به جهاد اکبر
		عشق به هم‌زمان
		تبدیل شدن به رهبران جهادی
		پرورش صفات اخلاقی مجاهد
		حفظ جبهه مقاومت
		حفظ اتصال سرزمین‌های مقاومت
		دفاع از حق
		قیام و جهاد پیوسته
		فرهنگ بسیجی
		تفکر سپاهی داشتن
		مدافع حرم بودن
		توجه به جانبازان به عنوان سند فرهنگ جهادی
		اهل مجاهدت بودن
		فرهنگ مقاومت
		جهاد در راه دین اسلام

مضامین فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه
	<p>توجه و تمرکز بر شهدا و تأثیری پذیری از آنان در همه ابعاد</p>	صدور انقلاب به کشورهای دیگر
		ذکاوت داشتن مانند شهدا
		توجه به شهدا زنده
		به دنبال راه شهدا
		تعصب نسبت به شهدا
		متأثر از شهدا بودن
		داشتن الگو اخلاقی و مذهبی از شهدا
		عاشق محضر شهدا بودن
		پاسداری از ثمره خون شهدا
		به یاد شهدا بودن
		تقدیر از شهدا
		شناخت شهدا
		توجه به جایگاه شهدا
		الگو و اسوه قرار دادن شهدا
		رهر و سرسپرده به شهدا
	توجه و احترام به خانواده شهدا	
	توسل به شهدا	
	<p>شهادت به عنوان فرهنگ تربیتی</p>	شهید بودن
		جوهره شهادت و دلاوری داشتن
		شهادت طلبی
عاشق شهادت بودن		

مضامین فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه
		توجه به مفهوم شهادت
		انتخاب شهادت به عنوان مرگ اختیاری
		ادای دین به شهدا
		ترویج فرهنگ شهادت
	الگو قرار دادن رهبران جهادی و اسلامی	الگو قرار دادن زیدیه
		الگو قرار دادن حسن نصر الله
		توجه به الگوها واسوه ها
		الگو برداری از رهبران جنگ
ابعاد تربیتی اجتماعی	ویژگی مدیریتی در جامعه اسلامی	خدا محور بودن
		وجود انسان صالح در راس
		در نظر گرفتن نیت الهی به جای نیت حزبی
		اخوت و برادری ایجاد کردن
		عدالت محور بودن
		خادم بودن
		ایجاد رضایتمندی در جامعه
		مدیریت بحران
		محافظت از جامعه مانند خانواده
		فرماندهان جنگ، الگوی ناب مدیریتی

مضامین فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه
		توجه به نقش مدیریت
		خدمت به مردم مانند عبادت
		احترام به مردم
		مقابله و دوری از فساد
		تأثیر گذاری اخلاقی و رفتاری
		خلاقیت و ابتکار
		توجه به حکمت
		ایجاد فرصت از دل بحران
		تصمیم گیری درست
		ابتکار در لحظه‌های حساس
	پرورش هر فرد برای ایفای نقش خود در جامعه اسلامی	ارزش علم قابل تطبیق با عمل
		الگو بودن
		تبدیل به انسان حرفه‌ای به معنای
		ناجی
		ایجاد عزت ملی
		آگاهی و آمادگی مردم
		ساخت جامعه هوشمند
		توجه به ارزش ملت
		جان فدایی برای ملت
		احترام به نیروهای مسلح
ناجی بودن		

مضامین فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه
		عملگرا بودن
		معرف یک ملت بودن
ابعاد تربیتی سیاسی	تربیت و پرورش روحیه انقلابی	جلودار و خط شکن بودن
		اطلاعت پذیری
		تدبیر در گفتن
		داشتن روح معنوی
		غیرت دینی
		غیرت انسانی
		غیرت ملی
		توجه به عمل مقدس
		روح مبارزه طلبی
		ترویج فرهنگ فداکاری و ایثار
	پرورش در راستای توجه به رهبری انقلاب و جمهوری اسلامی	درک حکمت رهبری
		درک شجاعت رهبری
		تبعیت از رهبری
		عشق به رهبری
		توجه به رهبری
		در خدمت رهبر انقلاب بودن
		توجه به الگو رفتاری امام خامنه ای
	امام خمینی(ره) به عنوان اسوه تربیتی	توجه به نقش امام در رهبری
		تاثیرپذیر بودن از رهبری

مضامین فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه
		تأثیرپذیری از شخصیت امام
		اسوه بودن رهبر انقلاب
		عاشق امام بودن
		رهرو و سرسپرده امام خمینی بودن
		شناخت امام خمینی (ع)
	دشمن‌شناسی و مبارزه در مقابل استکبار به عنوان یک اصل تربیتی	مقابله با تهاجم فرهنگی
		مبارزه با صهیونیست
		مقابله با فتنه مذهبی
		مبارزه با امریکا به عنوان یک اصل
		فریب دشمن را نخوردن
		حفظ وحدت جامعه حول دشمن
		جنگ با دشمن
		مبارزه با تهاجم فرهنگی غرب
		شناخت طاغوت
	حفظ نظام اسلامی به عنوان یک وظیفه	توجه و حفظ استقلال در همه ابعاد
		توجه به نظام
		تبعیت از ولایت فقیه
		حفظ ولایت فقیه
		حفظ نظام اسلامی
		حفاظت و پاسداری از انقلاب

مضامین پایه	مضامین سازمان دهنده	مضامین فراگیر
ولایت مدار و سرباز مخلص ولایت	توجه به نقش انقلاب به عنوان یک عامل تربیتی	
مدیون انقلاب و اسلام		
توجه به اصول نظام اسلامی		
توجه به ملت به عنوان ناجی انقلاب و اسلام		
شناخت انقلاب		
توجه به رسالت انقلاب و رهبر		
توجه به تأثیر گذاری انقلاب		

بعد از یافتن مضامین سازمان دهنده و مضامین فراگیر از مضامین پایه در مرحله بعدی تحلیل پژوهش به ترسیم شبکه مضامین پژوهش پرداخته شد تا تمام ارتباطات و الگوهای موجود در متون سخنرانی‌ها و متن‌ها دیگر شهید سردار حاج قاسم سلیمانی در جهت یافتن ابعاد و تربیت جهادی- سیاسی در دیدگاه حاج قاسم سلیمانی با هدف تقویت برنامه‌ی پرورشی در دوره متوسطه به صورت بصری ترسیم و مورد بررسی قرار بگیرد. به دلیل بزرگی داده‌ها و مولفه‌های بدست آمده شبکه مضامین بدون مضامین پایه در شکل شماره (۱) شبکه اصلی قابل مشاهده است.

شکل ۱. شبکه مضامین پژوهش

نتیجه‌گیری

تحقیق مورد بحث بر پایه سه هدف شناخت و توصیف ابعاد تربیت جهادی _ سیاسی نوجوانان بر اساس مکتب حاج قاسم سلیمانی ، طراحی یک الگوی تربیت جهادی _ سیاسی نوجوانان بر اساس مکتب حاج قاسم سلیمانی با هدف تقویت برنامه‌ی پرورشی در دوره متوسطه و تعیین درجه تناسب الگوی پیشنهادی از دیدگاه متخصصان تعلیم و تربیت انجام شد که در این قسمت به بررسی هر یک از اهداف در قالب سوالات پژوهش پرداخته می‌شود.

۳-۱ ابعاد و تربیت جهادی _ سیاسی در دیدگاه حاج قاسم سلیمانی کدامند؟

با بررسی سخرانی‌های مختلف سردار شهید حاج قاسم سلیمانی که مشتمل بر ۲۲ سخرانی و متون مختلف از سخنان اوست و همچنین پس از تحلیل داده‌ها و استخراج مضمون‌های مورد نظر، ۱۳۵ مضمون پایه و با دسته‌بندی و تحلیل مضمون به ۱۳ مضمون

سازمان یافته استخراج شد و در نهایت ۳ مضمون فراگیر بدست آمد که به ترتیب ابعاد و مولفه‌های مکتب سردار شهید حاج قاسم سلیمانی هستند. ابعاد و مولفه‌های مکتب در دیدگاه شهید حاج قاسم سلیمانی به شرح کامل زیر است:

• ابعاد تربیتی جهادی و شهادتی

اولین بُعد به دست آمده در الگو تربیت جهادی - سیاسی بر اساس مکتب سردار شهید حاج قاسم سلیمانی بُعد تربیتی جهادی و شهادتی است. می‌توان گفت بعد تربیتی جهادی و شهادتی مهم‌ترین بعد مکتب سردار شهید حاج قاسم سلیمانی می‌باشد که مولفه‌های آن شامل: توجه به نقش و اثرات دفاع مقدس به عنوان یک عامل تربیتی، ترویج فرهنگ جهادی به عنوان یک عامل تربیتی، توجه و تمرکز بر شهدا و تأثیری‌پذیری از آنان در همه ابعاد، شهادت به عنوان فرهنگ تربیتی، الگو قرار دادن رهبران جهادی و اسلامی است.

از نگاه شهید حاج قاسم سلیمانی، فرهنگ دفاع مقدس و جهاد، زیربنای تربیت انسانی و تمدن‌ساز در مکتب اسلامی است. او دفاع مقدس را بستری برای شکل‌گیری ارزش‌هایی چون ایثار، مقاومت و پاسداری از آرمان‌های الهی می‌دانست (شعبانی سارویی، ۱۳۹۴). در همین راستا، ترویج فرهنگ جهادی در جامعه را ضرورتی برای پویایی امت اسلامی و مقابله با سلطه‌طلبی غرب تلقی می‌کرد؛ فرهنگی که در گفتار و کردار او به‌روشنی آشکار بود و زمینه‌ساز شکل‌گیری جریان‌های جهادگر در منطقه شد (ابراهیمی هرستانی، ۱۳۹۹؛ دهقانی پوده و پاشایی هولاسو، ۱۳۹۹). همچنین شهید سلیمانی با تأکید بر نقش شهدا در بیداری نسل جوان، آنان را چراغ هدایت و سرچشمه هویت ملی - دینی می‌دانست. او پیوسته در سخنان خود بر زنده نگه داشتن یاد شهدا و الگو گرفتن از آنان تأکید داشت (مردانی نوکنده، ۱۳۹۰؛ عباس‌زاده، ۱۳۹۹). از دید او، ترویج فرهنگ ایثار و شهادت ضامن پایداری فرهنگی و امنیت معنوی جامعه است، چراکه حیات جامعه اسلامی در پیوند با این ارزش‌ها معنا می‌یابد (غلامی، ۱۳۹۹؛ مهدیه، ۱۳۹۹) در نهایت، شهید سلیمانی تربیت جهادی را در الگوگیری از رهبران و مجاهدان انقلابی می‌دانست؛ کسانی که با ایمان، ساده‌زیستی و روحیه‌ی مسئولیت‌پذیر، جلوه‌ای از مدیریت جهادی را در عمل نشان دادند. او با تأکید بر پیروی از چنین رهبران الهام‌بخشی، نسل جوان را به استمرار این مسیر فرا می‌خواند (شهبازی سلطانی و صلواتیان، ۱۳۹۶).

• ابعاد تربیتی اجتماعی

تربیت اجتماعی از اساسی‌ترین ابعاد تربیت در هر جامعه‌ای است که بدون آن امکان ایفای نقش درست و مسئولانه برای نسل‌های آینده فراهم نمی‌شود. نوجوانان و جوانان در صورتی می‌توانند به‌عنوان اعضای فعال جامعه حضور یابند که ضمن شناخت فرهنگ و ارزش‌های ملی و دینی، به مسئولیت‌های اجتماعی و تعهدات جمعی خود نیز آگاه باشند. یکی از کارکردهای بنیادین تربیت

اجتماعی، پرورش مدیران و رهبرانی است که توانایی هدایت جامعه اسلامی را در برابر بحران‌ها، تهدیدها و فشارهای دشمنان داشته باشند و بتوانند جامعه را به سوی ثبات، پیشرفت و امنیت رهنمون سازند. این رویکرد در اندیشه و سیره شهید حاج قاسم سلیمانی جایگاه ویژه‌ای دارد. او در سخنرانی‌ها و رهنمودهای خود همواره بر اهمیت ایفای نقش اجتماعی جوانان، مسئولیت‌پذیری مدیران و پایبندی به ارزش‌های اسلامی تأکید می‌کرد. برای این بعد دو مولفه ویژگی‌های مدیریتی در جامعه اسلامی و پرورش هر فرد برای ایفای نقش خود در جامعه اسلامی استخراج شده است. از دیدگاه شهید حاج قاسم سلیمانی، مدیریت در جامعه اسلامی مفهومی فراتر از اداره و فرماندهی است و با مسئولیت‌پذیری الهی، صداقت، و خدمت بی‌منت به مردم معنا می‌یابد. او اصولی را برای مدیران جمهوری اسلامی برمی‌شمرد که شامل ایمان به مبانی انقلاب و ولایت فقیه، پاکدستی، ساده‌زیستی، مقابله با فساد، شایسته‌سالاری و عبادت دانستن خدمت به مردم است. سلیمانی اعتقاد داشت تمسک به این اصول، رمز اتحاد ملی و حفظ اصالت جمهوری اسلامی است و سیاست‌مداران باید با دوری از جناح‌گرایی، این ارزش‌ها را به صورت عملی محقق کنند (فیضی، نداف و باباهادی، ۱۴۰۰). بر همین اساس، تربیت مدیرانی که در تراز مکتب شهید سلیمانی باشند، از الزامات تمدن‌سازی اسلامی به شمار می‌رود؛ مدیرانی که با روحیه جهادی و تعهد اجتماعی، همچون او عمل کنند (ابراهیمی هرستانی، ۱۳۹۹). پژوهش‌های متعددی نیز این نگاه را با عناوینی چون مدیریت اسلامی، مدیریت جهادی یا مدیریت تمدن‌ساز مورد توجه قرار داده‌اند (اشرفی، ۱۴۰۱؛ موسوی، ۱۴۰۰؛ پهلوان شریف و ملک‌پور، ۱۳۹۹). در امتداد این دیدگاه، سلیمانی بر پرورش هر فرد برای ایفای نقش خود در جامعه اسلامی تأکید داشت. او جوانان را سرمایه‌های اصلی جامعه می‌دانست و آنان را به نقش‌آفرینی فعال در مسیر پیشرفت و دفاع از ارزش‌ها فرا می‌خواند. از نگاه او، هر فرد باید در جایگاه خود مسئولیت‌پذیر باشد و با الگو گرفتن از رهبران و مجاهدان الهی، به بهبود وضعیت جامعه کمک کند. این تأکید، نشانگر پیوند عمیق میان تربیت فردی و مدیریت اجتماعی در مکتب سلیمانی است؛ چراکه از منظر او، جامعه اسلامی تنها با پرورش مدیران و شهروندانی آگاه، متعهد و جهادی می‌تواند مسیر تعالی و تمدن‌سازی را طی کند.

• ابعاد تربیتی سیاسی

شاید بتوان گفت مهم‌ترین بعد مکتب حاج قاسم سلیمانی ابعاد تربیتی سیاسی است چرا که ایشان نه تنها یک فرمانده نظامی خبره بودند بلکه یک رهبر کاربزماتیک در صحنه جنگ و میان‌جهادیون بودند که به بسیاری از اهداف انقلاب اسلامی جامعه عمل پوشانند. همچنین در عرصه محور مقاومت توانستند سال‌ها منطقه را رهبری و مدیریت کنند و در جنگ علیه داعش بازوی کلیدی منطقه باشند. در این راستا مولفه‌های تربیت و پرورش روحیه انقلابی، پرورش در راستای توجه به رهبری انقلاب و جمهوری اسلامی، امام خمینی(ره) به عنوان اسوه تربیتی، دشمن‌شناسی و مبارزه در مقابل استکبار به عنوان یک اصل تربیتی، حفظ نظام اسلامی به

عنوان یک وظیفه، توجه به نقش انقلاب به عنوان یک عامل تربیتی به عنوان مؤلفه‌های ابعاد تربیت سیاسی ایشان استخراج شده است. در مکتب تربیتی شهید حاج قاسم سلیمانی، روحیه انقلابی جایگاهی بنیادین دارد و ریشه در ایمان عمیق، ولایت‌پذیری و مسئولیت الهی دارد. در گفتار و رفتار او می‌توان روح یک انقلابی اصیل را مشاهده کرد؛ شخصیتی که فراتر از مرزبندی‌های سیاسی، تنها معیار حق و باطل را ولایت فقیه و تبعیت از حزب‌الله حقیقی می‌دانست (موسوی، ۱۳۹۸). مقام معظم رهبری نیز ایشان را نمونه تام یک انقلابی دانستند که بی‌آنکه اهل حزب‌گرایی باشد، با شجاعت از خطوط قرمز انقلاب دفاع می‌کرد و الگوی مقاومت را به ملت‌ها آموخت (مقیم، ۱۳۹۹). از این منظر، پرورش روحیه انقلابی در جامعه، نه فقط یک ویژگی شخصیتی بلکه یک ضرورت تربیتی است که شهید سلیمانی بر آن تأکید داشت.

در امتداد این اندیشه، توجه و پیروی از رهبری انقلاب و جمهوری اسلامی از ارکان این مکتب است. عشق و اطاعت قلبی سلیمانی از امام خامنه‌ای و تأکید او بر ولایت‌مداری، نشان می‌دهد که در نگاه وی، تبعیت از ولی فقیه شرط اساسی مسئولیت در جمهوری اسلامی است (ملکی‌راد، ۱۴۰۰). این مؤلفه با روحیه انقلابی هم‌سویی دارد، چراکه هر دو در جوهره خود بر محوریت ولایت، وحدت و استمرار مسیر انقلاب تأکید می‌کنند. در همین راستا، امام خمینی (ره) به عنوان اسوه تربیتی در مکتب حاج قاسم جایگاهی ویژه دارد. او امام را نه تنها رهبر انقلاب، بلکه یکی از اولیای الهی می‌دانست و در وصیت‌نامه‌اش با عشق و خلوص از افتخار «سربازی در رکاب او» یاد می‌کرد. این ارادت عمیق، نشانگر آن است که تربیت انقلابی در مکتب سلیمانی، تداوم سیر تربیتی مکتب امام خمینی (ره) است و از سرچشمه‌ی همان جهان‌بینی الهی نشأت می‌گیرد. از دیگر مؤلفه‌های هم‌راستا با این بعد، دشمن‌شناسی و مبارزه با استکبار است که سلیمانی آن را اصلی تربیتی و اعتقادی می‌دانست. او مبارزه با طاغوت و استکبار جهانی را رسالت دینی و ملی تلقی کرده و خود در میدان‌های نبرد از فلسطین تا سوریه، این اصل را با جان خویش معنا کرد (غلامی، ۱۳۹۹). دشمن‌شناسی در این مکتب، به تربیت انسان آگاه، مقاوم و مرزبندی‌شده در برابر انحراف و سلطه منجر می‌شود. در پیوند با این مفهوم، حفظ نظام اسلامی به عنوان وظیفه همگانی مورد تأکید او بود. شهید سلیمانی جمهوری اسلامی را دژ مستحکم امت اسلامی می‌دانست و آسیب به آن را به منزله تضعیف اسلام می‌شمرد. از این رو دفاع از نظام را مصداق «اوجب واجبات» و تجلی عملی ولایت‌مداری قلمداد می‌کرد (فیضی و همکاران، ۱۴۰۰) در نهایت، توجه به نقش انقلاب اسلامی به عنوان عامل تربیتی نیز از عناصر کلیدی مکتب اوست. سلیمانی انقلاب را پدیده‌ای زنده و الهام‌بخش می‌دانست که ملت‌ها را در مسیر مقاومت و آزادی متحد ساخت (موسوی، ۱۳۹۹). از دیدگاه او، انقلاب اسلامی نه تنها یک تحول سیاسی، بلکه یک مکتب تربیتی و تمدنی است که باید با نسل‌های آینده پیوند یابد. در مجموع، مؤلفه‌های عنوان شده از روحیه انقلابی تا ولایت‌پذیری، دشمن‌شناسی و حفظ نظام اسلامی، شبکه‌ای به هم‌پیوسته از

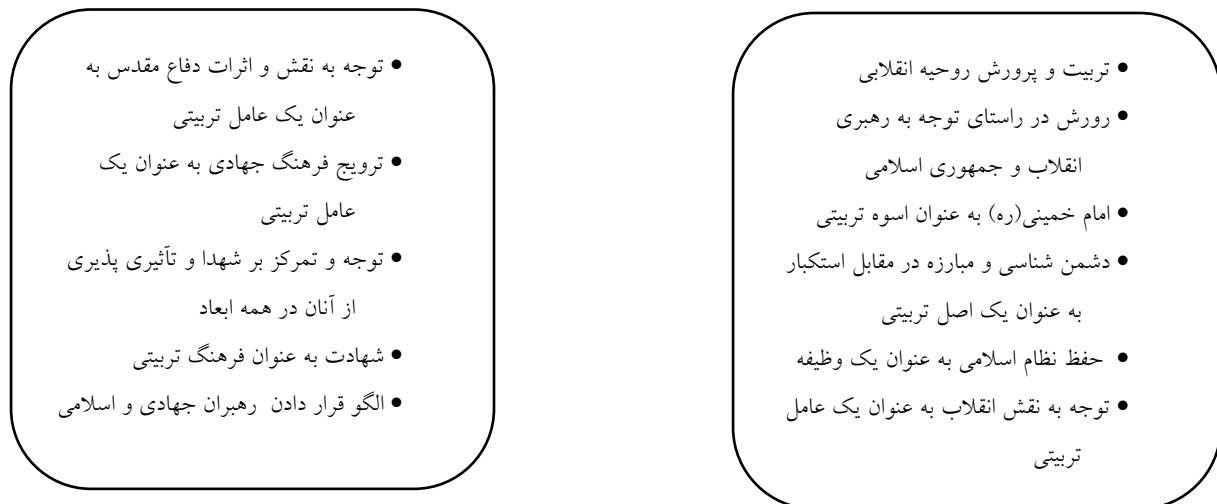
ارزش‌های تربیتی را شکل می‌دهند که در مرکز آن، ایمان، بصیرت، و عمل/انقلابی قرار دارد. مکتب تربیتی شهید سلیمانی با این رویکرد، الگویی جامع از انسان مؤمن، آگاه و مسئول در برابر سرنوشت امت اسلامی ارائه می‌دهد.

۲-۳ چه الگویی تربیت جهادی - سیاسی با هدف تقویت برنامه‌ی پرورشی در دوره متوسطه را می‌توان براساس دیدگاه حاج قاسم و مولفه‌ها ارائه داد؟

بر اساس تحلیل مؤلفه‌ها و ابعاد استخراج‌شده، می‌توان الگویی برای تربیت جهادی - سیاسی نوجوانان بر مبنای مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی طراحی کرد تا در تقویت برنامه‌های پرورشی مدارس دوره متوسطه به کار رود. شهید سلیمانی، تربیت‌یافته مکتب امام خمینی(ره) و انقلاب اسلامی، نمونه‌ای از پیوستگی گفتار و رفتار بر پایه ایمان، اخلاص و ولایت‌پذیری بود؛ الگویی که رهبر معظم انقلاب نیز از آن به عنوان «مکتب سلیمانی» یاد کرده‌اند. با توجه به اینکه نوجوانان امروز در معرض تأثیر الگوهای مجازی و سلبریتی‌های فاقد ارزش‌های اخلاقی قرار دارند، ضرورت دارد نظام آموزشی با تدوین برنامه‌های هدفمند و بومی، آنان را به سمت قهرمانان ملی و الگوهای اصیل اسلامی مانند شهید سلیمانی هدایت کند. چنین الگویی می‌تواند نقش مهمی در شکل‌دهی هویت، تقویت روحیه جهادی، و پرورش مسئولیت‌پذیری اجتماعی نسل آینده ایفا کند. در نتیجه در این راستا الگو نهایی ارائه شده با هدف تقویت برنامه پرورشی دوره متوسطه براساس دیدگاه حاج قاسم سلیمانی در شکل شماره (۲) قابل مشاهده است.

درجه تناسب الگوی ارائه شده از دیدگاه متخصصان چه مقدار است؟

پژوهش کیفی، خاصیت رفت و برگشتی دارد و خود اصلاح است. داده‌ها مرتباً بازبینی می‌شوند و تناسب داده‌ها و کار تحلیل مفهومی و تفسیر به صورت مستمر نظارت و ممیزی می‌شوند. همچنین پژوهش باید از نظر صحت توسط کسانی که اصول و مبانی موضوع مورد بحث را می‌شناسند بررسی و تحلیل شود تا اعتبار آن مورد تأیید قرار گیرد. استفاده از خبرگان فرایند رایجی برای ارزیابی و کنترل کیفیت تحلیل‌های مضمون است. در نتیجه برای بررسی روایی پژوهش از ۱۰ نفر از خبرگان حوزه علوم تربیتی، علوم سیاسی و مدیریت آموزشی به روش نمونه‌گیری هدفمند برای بررسی صحت کد گذاری‌ها و مضامین بدست آمده استفاده شده است. ضمن اینکه پژوهش نیز زیر نظر استاد راهنما و مشاور به‌عنوان هدایتگر تحقیق صورت گرفته است که خود ایشان نیز مبنایی برای ارزیابی و روایی تحقیق هستند. تمام متخصصین مولفه‌ها و ابعاد این الگو را تأیید و آن را متناسب با موضوع دانستند. در نهایت الگو تربیتی برگرفته از دیدگاه حاج قاسم سلیمانی برای تقویت برنامه پرورشی دوره متوسطه تأیید شد.

- ویژگی مدیریتی در جامعه اسلامی
- پرورش هر فرد برای ایفای نقش خود در جامعه اسلامی

شکل ۲: الگوی تربیت جهادی - سیاسی نوجوانان بر اساس مکتب حاج قاسم سلیمانی به منظور تقویت برنامه پرورشی مدارس دوره متوسطه

جمع بندی

نظام تعلیم و تربیت امروز بیش از هر زمان دیگر به الگوهای اصیل و بومی نیاز دارد، زیرا در غیاب چنین الگوهایی، جوانان تحت تأثیر الگوهای بیگانه و سبک‌های زندگی وارداتی قرار می‌گیرند. در دوران جنگ نرم، ارائه الگوهایی که هم‌زمان الهام‌بخش، وطن‌دوست و معنوی باشند، ضرورتی راهبردی است. نوجوانان به دنبال قهرمانانی‌اند که مسیر رشد شخصیتی و اجتماعی آنان را روشن کنند؛ قهرمانانی که علاوه بر جذابیت رفتاری، واجد بینش سیاسی، روحیه جهادی و توان نقش‌آفرینی اجتماعی باشند. در این میان، شهید سپهبد حاج قاسم سلیمانی نمونه‌ای ممتاز از الگوی جامع تربیتی است؛ شخصیتی که اخلاق، ایمان، شجاعت، ساده‌زیستی و رهبری فرهنگی - سیاسی را توأمان در خود داشت و توانست مکتبی عملی برای تربیت نسل آینده ارائه دهد. بهره‌گیری از مکتب شهید سلیمانی در برنامه‌های پرورشی مدارس می‌تواند نوجوانان را به شهروندانی مؤمن، آگاه و مقاوم تبدیل کند که در برابر تهدیدهای فرهنگی و سیاسی ایستادگی کرده و در مسیر پیشرفت کشور نقش‌آفرینی نمایند. چنین الگویی می‌تواند خلأ هویتی موجود در نظام تربیتی را پر کرده و پایه‌های عزت، ایمان و خودباوری را در نسل آینده استحکام بخشد.

منابع

ابراهیمی هرستانی، اصغر. (۱۳۹۹). «طراحی الگوی برنامه درسی تربیت انقلابی دانش‌آموزان جهت تربیت مدیران جهادی تمدن‌ساز». سلسله

همایش‌های بین‌المللی گام دوم انقلاب اسلامی، (مقالات دومین همایش بین‌المللی گام دوم انقلاب). ۳۱-۱.

اسکندری، حسین. (۱۳۹۱). «بررسی رابطه بین میزان فعالیت‌های پرورشی مدارس و ابعاد هویتی دانش‌آموزان». فصلنامه روان‌شناسی تربیتی، ۸(۲۵)، ۱۳۷-۱۱۴.

اشرفی، اکبر. (۱۴۰۱). «جایگاه ولایت در مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی». فصلنامه مشرق موعود، ۱۶(۶۱)، ۲۰۱-۲۳۶.

اصلانی، طاهر و فرجی، رباب. (۱۳۹۵). «پایبندی مذهبی و سلامت روانی دانش‌آموزان: بررسی نقش معلم و فعالیت‌های پرورشی - فرهنگی مدرسه». همایش ملی روانشناسی مدرسه. SID. <https://sid.ir/paper/854569/fa>

امام خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۳۹۷). بیانیه‌ی گام دوم انقلاب، برگرفته از وبسایت دفتر نشر و حفظ آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای: <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=41673>

امیری، جهاندار. (۱۴۰۰). «اصول تربیتی در آموزه‌های مکتب شهید سلیمانی». همایش ملی آموزه‌های تربیتی در مکتب "شهید سلیمانی". دانشگاه فرهنگیان، کرمان.

پهلوان شریف، محمدمبین و ملک پور، هادی. (۱۳۹۹). «طراحی الگوی توسعه سرمایه انسانی در مکتب شهید قاسم سلیمانی». دومین همایش بین‌المللی گام دوم انقلاب اسلامی: مکتب شهید سلیمانی؛ الگوی تربیت مدیران جهادی تمدن ساز، تهران، <https://civilica.com/doc/1159701>

حسینی، سید کمال، بزمی، مهناز، رحمتی، شهربانو، و قوامی، رویا. (۱۳۹۹). *شناسایی و اولویت‌بندی نیازهای پرورشی دانش‌آموزان*. پویش در آموزش علوم تربیتی و مشاوره، ۲، ۳۳-۱.

خلیلی طهماسبی، شیدا، شیرینی، هادی، حاصلی، حمید و ویسی کمانه، مهرداد. (۱۴۰۴). بررسی میزان انطباق محتوای برنامه‌های پرورشی مدارس با سند تحول بنیادین آموزش و پرورش. در دومین همایش ملی علوم انسانی با رویکرد نوین و اولین همایش بین‌المللی پژوهشی فرهنگیان نوین، آستارا. بازبازی از <https://civilica.com/doc/2327106>

خوشناموند، محسن، فیاض، ایرندخت، محمود رجا، سید زکریا و صحرائی پاری، فاطمه. (۱۴۰۲). سیره تربیتی شهید حاج قاسم سلیمانی بستر ساز تربیت حماسی متعالی. معرفت، (۳۰۶).

دانشکده مدیریت و اقتصاد دانشگاه امام حسین(ع). (۱۴۰۰). *نطق سلیمان (مجموعه سخنان‌های محوربندی شده سپهبد شهید قاسم سلیمانی)*. چاپ چهارم. نشر دانشگاه امام حسین(ع). تهران.

دهدشتی شاهرخ، ذهره. (۱۳۹۹). *روش‌ها و تکنیک‌های تحقیق در علوم انسانی*. نشر بازرگانی، تهران. چاپ اول.

دهقانی پوده، حسین و پاشایی هولاسو، امین. (۱۳۹۹). «تدوین الگوی فرماندهی شهید قاسم سلیمانی». فصلنامه مدیریت اسلامی. ۲۸(۲) تابستان. ۱۳-۳۷.

راهداری ده ایچی، رقیه و جلالی، ابراهیم. (۱۴۰۱). «مقایسه سبک تربیتی و الگوپذیری از شهدا در جوانان آشنا با رفتار و سیره‌ی شهدا و نا آشنا در شهرستان دزفول». پیشرفت‌های نوین در روانشناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش سال پنجم مرداد ۱۴۰۱ شماره ۵۰. رجبی، محمد. (۱۳۹۹). «شاخصه‌های مکتب شهید سلیمانی در اندیشه آیت‌الله العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی)». فصلنامه علمی، بصیرت و تربیت اسلامی. ۱۷(۵۵). ۳۱-۵۶.

رضاییان، محسن (گردآورنده). (۱۳۹۹). اسرار سلیمانی: مجموعه مقالات جمعی از صاحب‌نظران درباره شخصیت سردار شهید حاج قاسم سلیمانی، انقلاب و دفاع مقدس. خط مقدم.

ستایی مختاری، مصطفی. (۱۳۹۳). نگرش مریبان و دانش‌آموزان دوره متوسطه دوم در خصوص عوامل مؤثر بر حضور آنان در فعالیت‌های پرورشی [پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت].

شفیعی اپورواری، نعیمه و منگالی، زهرا. (۱۳۹۳). «بازآفرینی: شهدا الگوهای تربیت یافته دینی و اخلاقی برای جوان امروز». همایش ملی انجمن فلسفه تعلیم و تربیت ایران - ۱۳۹۳.

شهبازی سلطانی، محمد و صلواتیان، سیاوش (۱۳۹۶). «شناسایی ویژگی‌های معرف مدیر جهادی به روش فراترکیب». فصلنامه مدیریت اسلامی، س بیست و پنجم، ش ۱: ۱۹۹-۲۳۰.

شعبانی سارویی، رمضان. (۱۳۹۴). «طراحی و تدوین الگوی فرهنگ دفاع مقدس». مطالعات ملی، ۱۶(۳) (۶۳)، ۴۵-۶۲. SID. <https://sid.ir/paper/483024/fa>

صباغ حسن‌زاده، طلعت سادات، و درودی، معصومه. (۱۴۰۲). شناسایی و اولویت‌بندی نیازهای پرورشی دانش‌آموزان دختر متوسطه از دیدگاه معلمان. آموزش پژوهی، ۹(۳۴)، ۸۴-۷۲.

ظهوریان، محمدعلی. (۱۳۹۹). «اصول مکتب شهید سلیمانی در چهارده روایت». دومین همایش بین‌المللی گام دوم انقلاب اسلامی: مکتب شهید سلیمانی الگوی تربیت مدیران جهادی تمدن ساز، دانشگاه جامع امام حسین، تهران، ۲۲-۱.

عباس زاده، روح اله. (۱۳۹۹). «مؤلفه‌های تربیتی مکتب شهید سلیمانی». سلسله همایش‌های بین‌المللی گام دوم انقلاب اسلامی، (مقالات دومین همایش بین‌المللی گام دوم انقلاب). ۱-۲۲.

غلامی، نجفعلی. (۱۳۹۹). «تحلیل امنیت در مکتب شهید سلیمانی». فصلنامه تخصصی حکمرانی متعالی. (۱) ۱. ۳۳-۴۸.

فرهادی، کاوه. (۱۴۰۰). الگوی تربیت سیاسی و بصیرت‌افزایی در مکتب سیاسی شهید حاج قاسم سلیمانی. در نخستین همایش بین‌المللی علمی

و فرهنگی تاریخ و ادبیات پایداری در مکتب حاج قاسم، جیرفت. بازیابی از <https://civilica.com/doc/1428725>

فیضی، رضا؛ ندافان، مسعود؛ و باباهادی، محمد باقر. (۱۴۰۰). «واکاوی مؤلفه‌های مکتب شهید سردار سلیمانی». مطالعات سیاسی مرکز پژوهش‌های مجلس. ت. ا. ۱۴۰۰/۲/۸.

قلی‌زاده ساطقه، فاطمه، مولائی، اصغر و جعفرپور، فائزه. (۱۴۰۴). تحلیل موانع اجرای مطلوب برنامه‌های پرورشی در مدارس دولتی متوسطه اول. در اولین همایش بین‌المللی هوش مصنوعی در آموزش و پرورش، روانشناسی، علوم تربیتی و مطالعات دینی، فرهنگی، اجتماعی و مدیریتی در هزاره سوم، بوشهر. بازیابی از <https://civilica.com/doc/2334137>

کاوند، ندا و جابر انصاری، محمد رضا. (۱۴۰۰). «تبیین و واکاوی ابعاد تربیتی مکتب شهید سلیمانی». همایش ملی آموزه‌های تربیتی در مکتب "شهید سلیمانی". دانشگاه فرهنگیان، کرمان.

کیلانی، ماجد عرسان (۱۳۸۹). فلسفه تربیت اسلامی. ترجمه بهروز رفیعی. پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت) مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی. قم.

کوهستانی، سمیه و مرتضوی کیاسری، احمد رضا. (۱۴۰۳). تبیین ابعاد و مؤلفه‌های شخصیت حاج قاسم سلیمانی به‌عنوان الگوی تربیتی مدیران و فرماندهان. بازیابی از <https://civilica.com/doc/2035851>

مردانی بلداجی، محمود، مرادی، عیسی، و حسینی، سیده زهرا. (۱۳۹۹). آسیب‌شناسی فعالیت‌های پرورشی از دیدگاه مربیان پرورشی استان چهارمحال و بختیاری و رابطه آن با بهره‌وری شغلی. پنجمین کنفرانس بین‌المللی علوم انسانی و آموزش و پرورش با محوریت توسعه پایدار، تهران.

مردانی نوکنده، محمدحسین. (۱۳۹۰). «نقش فرهنگ شهادت در شکل دهی به هویت جوان ایرانی»، همایش ملی فرهنگ ایثار و شهادت، قم.

مرکز تحقیقات و مطالعات حوزه نمایندگی ولی فقیه در وزارت کشاورزی. (۱۳۸۶). خانواده، فرصت‌ها، فراغت‌ها و چالش‌ها. تهران.

ملکی راد، محمود. (۱۴۰۰). «کارکرد معرفتی و ارزشی فرهنگ انتظار در تعمیق راهبرد مقاومت با تأکید بر مکتب شهید سلیمانی». جامعه مهدوی، ۲ (شماره ۲ (پیاپی ۴))، ۱۲۵-۱۵۶.

مقیم، سید محمد. (۱۳۹۸). سخن سردبیر (مدیریت بر مبنای اخلاص؛ جوهره مکتب شهید سلیمانی). فصلنامه مدیریت اسلامی. ۲۷ (۳)، ۵-۱۲.

مهدیه، امید. (۱۳۹۹). «ویژگی‌های رفتاری، مکتبی و دستاوردهای سردار سلیمانی». سلسله همایش‌های بین‌المللی گام دوم انقلاب اسلامی،

۲ (مقالات دومین همایش بین‌المللی گام دوم انقلاب)، ۱-۱۷.

موسوی، سید محمد. (۱۳۹۸). «مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی در دفاع از حریم اهل بیت». فصلنامه علمی مطالعات بیداری اسلامی، ۸ (۱)،

۷۵-۱۰۰.

موسوی، فرانک. (۱۴۰۰). «بازنمایی ابعاد و مولفه‌های مدیریت شهید سلیمانی به منظور دستیابی به مدل عملیاتی مدیریت اسلامی». مطالعات

مدیریت بر آموزش انتظامی، ۱۵ (۵۷) (پیاپی ۵۷). ۳۹-۶.

نموذج التربية الجهادية السياسية للمراهقين على غرار مدرسة الحاج قاسم سليمان لتعزيز البرنامج التعليمي في

المدارس الثانوية

موزجان شريفزاده*^{id}

ويدا انديشمند**^{id}

معلومات المادة	خلاصة
نوع المقال: مقال بحثي	الهدف الرئيسي من هذا البحث هو تصميم نموذج تعليمي قائم على أبعاد التعليم الجهادي السياسي في مدرسة الشهيد الحاج قاسم سليمان مع نهج تعزيز البرامج التعليمية في المدارس الثانوية. ونظرًا للفجوة في المحتوى التعليمي للمدارس وعدم قدرتها على خلق صلة بين الاحتياجات الحقيقية للمراهقين والأهداف طويلة المدى للنظام التعليمي، فإن الحاجة إلى إعادة التفكير في هذا المجال أصبحت أكثر من أي وقت مضى. ومن هذا المنظور، يمكن أن تكون مدرسة الشهيد سليمان، كمثل موضوعي للتعليم الشامل، نموذجًا مناسبًا للاستجابة لهذه الحاجة. كان هذا البحث نوعيًا وأجري في إطار النموذج التفسيري. وشمل المجتمع الإحصائي جميع خطب ومخطوطات الشهيد الحاج قاسم سليمان، والتي تم جمعها في إجمالي ٢٢ عينة. وتم جمع البيانات من خلال أساليب المكتبة وتحليل الوثائق ثم فحصها باستخدام أسلوب تحليل المحتوى. وفي عملية التحليل، تم استخراج ١٣٥ موضوعًا أساسيًا وتم تحديد ١٣ موضوعًا منظمًا من خلال الجمع بينها. وأخيرًا، دُمجت البيانات في ثلاثة محاور رئيسية تشرح على التوالي أبعاد ومكونات مدرسة الحاج قاسم سليمان التربوية السياسية، وذلك من خلال نموذج. وتشير نتائج هذا البحث إلى أن إضفاء الطابع المؤسسي على التعليم الجهادي السياسي في برامج التعليم الثانوي لا يهدد الطريق لتكوين هوية أصيلة ومستدامة لدى الطلاب فحسب، بل يوفر أيضًا درعًا فعالًا ضد التهديدات الثقافية والسياسية من الأعداء.
الكلمات الرئيسية: التربية الجهادية السياسية، مدرسة الحاج قاسم سليمان، البرامج التعليمية، تحليل المحتوى، المدرسة الثانوية.	
تاريخ الاستلام: ٢٨ ربيع الثاني ١٤٤٥	
تاريخ المراجعة: ١٤ رجب ١٤٤٥	
تاريخ القبول: ٨ شوال ١٤٤٥	
تاريخ النشر على الإنترنت: ٦ ربيع الأول ١٤٤٦	

لقبها: شريفزاده، موزجان و انديشمند، ويدا (١٤٠٣). نموذج التربية الجهادية السياسية للمراهقين على غرار مدرسة الحاج قاسم سليمان لتعزيز البرنامج التعليمي في المدارس الثانوية.

مجلة مدرسة الحاج قاسم سليمان التعليمية، ١(١)، ١٣-٣٨.

الناشر: جامعة الشهيد باهنر كرمان

DOI: 10.22103/mhq.2024.22509.1003

©The Author(s)

* مؤلف مراسل، طالب دكتوراه في قسم علم النفس، فرع كرمان، جامعة آزاد الإسلامية، كرمان، إيران. بريد إلكتروني: mozhgansharifzadeh123@gmail.com

** أستاذ مساعد، قسم علم النفس، فرع كرمان، جامعة آزاد الإسلامية، كرمان، إيران. بريد إلكتروني: vidaandishmand@gmail.com